

การศึกษาแนวทางในการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นฐาน
เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคตสู่ความเป็นพลเมืองตื่นรู้
ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตกรุงเทพมหานคร
The Guidelines of Learning Management Model by
Environmental Problems Based to Develop Futuristic Thinking
Skills towards Active Citizen of High School Students in Bangkok

¹ธนภุต จิตอารีย์ ²อัฉรธา ศรีพันธ์ ³รังสรรค์ เกตุอืด ⁴ปริญา สร้อยทอง

¹Thanakrit Chitarree ²Atchara Sriphan ³Rangsan ket-ord ⁴Parinya Soithong

^{1,2,3,4}คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยนเรศวร

^{1,2,3,4}Faculty of Education, Naresuan University

¹Corresponding author, e-mail: Thanakritc66@nu.ac.th

Received January 6, 2025; Revised January 23, 2025; Accepted: January 25, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคตในปัจจุบัน และ 2) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคตสู่ความเป็นพลเมืองตื่นรู้ด้านสิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตกรุงเทพมหานคร เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 9 คน และการสนทนากลุ่มกับนักเรียนจำนวน 7 คน ด้วยการเลือกแบบเจาะจงตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล 1) แนวคำถามในการสัมภาษณ์เกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนในปัจจุบัน เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคต 2) แนวคำถามการสนทนากลุ่มสำหรับนักเรียน และ 3) แนวคำถามในการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคต วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิเคราะห์เนื้อหาแล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า 1) การคิดเชิงอนาคตไม่ได้ถูกกล่าวถึงโดยตรงในหลักสูตร แต่ถูกบูรณาการผ่านการสอนในโรงเรียน โดยมีรูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลาย อย่างไรก็ตามพบปัญหาเกี่ยวกับความแตกต่างทางวิถีชีวิต การขาดทักษะพื้นฐาน และข้อจำกัดด้านเวลาและการฝึกอบรมของครู 2) แนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ควรเน้นการบูรณาการเนื้อหาจากหลายสาขาวิชา เชื่อมโยงกับชีวิตจริง โดยใช้ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นฐาน และใช้วิธีการเรียนรู้แบบสืบสอบ การจำลองสถานการณ์ และการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ พร้อมทั้งการใช้สื่อที่ทันสมัยเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์และความเข้าใจในปัญหาสิ่งแวดล้อม ช่วยให้นักเรียนเป็น Active Learner ที่นำความรู้ไปใช้ได้ในชีวิตประจำวัน

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้; ปัญหาสิ่งแวดล้อม; ทักษะการคิดเชิงอนาคต; พลเมืองตื่นรู้

Abstract

This research article aims were 1) to examine the current learning management models that promote future thinking skills, and 2) to investigate approaches for developing learning management models that utilize environmental issues as a foundation to foster future thinking skills and environmental citizenship awareness among high school students in Bangkok. The research employed a qualitative methodology, with data collected through interviews with seven key informants and focus group discussions with seven students, selected based on predetermined criteria using purposive sampling. The tools used for data collection included three main components: an interview guide focusing on current learning management models for developing future thinking skills, a discussion guide for student focus groups, and an interview guide for exploring the development of learning management models based on environmental issues. The collected data were analyzed using content analysis and presented in descriptive narrative form. The findings revealed two main points. 1) while future thinking skills are not explicitly addressed in the curriculum, they are indirectly integrated into teaching practices through diverse learning approaches. However, challenges were identified, including differences in students' lifestyles, a lack of basic skills, and constraints related to teachers' time and professional development opportunities. 2) the development of learning management models should emphasize the integration of content from various disciplines, connecting knowledge to real-life contexts. Environmental issues should serve as the foundation for teaching, with strategies such as inquiry-based learning, simulations, and experiential learning playing a central role. Additionally, the use of modern educational tools and media can enhance students' analytical thinking skills and understanding of environmental issues. This approach aims to transform students into Active Learners, capable of applying their knowledge in their everyday lives.

Keywords: Learning Management; Environmental Problems; Futuristic thinking skills; Active citizen

บทนำ

ในปัจจุบันหลายประเทศทั่วโลกต่างเผชิญกับภัยธรรมชาติรุนแรงขึ้นจากเดิม จากสภาพอากาศแปรปรวนแสดงให้เห็นว่าเกิดถี่เพิ่มขึ้น หลายประเทศของยุโรปเผชิญกับสภาวะอากาศที่ไม่ปกติ เมื่อภูมิภาคทั่วโลกเจอสภาวะแปรปรวนของอากาศ ย่อมส่งผลกระทบต่อประเทศไทย ปัญหาสิ่งแวดล้อมและภัยธรรมชาติรุนแรง และมีความถี่ในการเกิดที่สูงขึ้น ส่งผลให้ความกังวลเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของคนไทยสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งความกังวลอันดับแรกคือเรื่องระดับมลพิษในประเทศ

ไทย โดยค่ามลพิษจะมีค่าสูงสุดในในช่วงเดือนพฤศจิกายน และเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปี ปัญหา มลพิษทางอากาศได้กลายเป็นปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมและส่งผลกระทบต่อสุขภาพที่ร้ายแรงในประเทศไทย และคนไทยยังคงมีความกังวลกับปัญหานี้อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่คนไทย มีความกังวลมาตลอดช่วง 3 ปีที่ผ่านมา โดยผลการสำรวจคนไทยร้อยละ 71 มีความเชื่อว่าปัญหาด้าน สิ่งแวดล้อมมีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต ซึ่งเพิ่มขึ้น จากการสำรวจเมื่อปี 2565 ที่มีผล ของการสำรวจคือร้อยละ 62 และนอกจากนี้สิ่งที่คนไทยมีความกังวลกว่าร้อยละ 51 คือเชื่อว่า สถานการณ์ปัญหาสิ่งแวดล้อมจะมีความเลวร้ายลงอีกใน 5 ปีข้างหน้า (School of Global Studies, 2023)

การเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศเกิดจากกิจกรรมของมนุษย์และการพัฒนาเศรษฐกิจที่มุ่ง ตอบสนองความต้องการอย่างต่อเนื่อง ซึ่งส่งผลให้มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่าง เกินขีดจำกัด ตัวอย่างเช่น การผลิตพลังงานจากการเผาไหม้เชื้อเพลิงฟอสซิลที่เป็นแหล่งปล่อยก๊าซ เรือนกระจกจำนวนมาก หรือการขนส่งที่พึ่งพาเชื้อเพลิงฟอสซิลซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญของการเพิ่ม ปริมาณก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ในชั้นบรรยากาศ นอกจากนี้การผลิตอาหารยังปล่อยก๊าซเรือนกระจก จากกระบวนการต่างๆ เช่น การตัดไม้ทำลายป่า การเลี้ยงสัตว์ และการใช้พลังงานในการเกษตร ส่งผลให้การผลิตอาหารเป็นปัจจัยสำคัญในการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (องค์การสหประชาชาติ ประเทศไทย, 2565) กิจกรรมต่างๆ ที่กล่าวมาล้วนเกี่ยวข้องกับภานำทรัพยากรมาใช้ในการผลิตและ พัฒนาอย่างรวดเร็วเพื่อรองรับความต้องการ โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้น ซึ่งส่งผลให้ ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรมและเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม การพัฒนาในลักษณะนี้เป็นการพัฒนาที่ไม่ ยั่งยืน ดังนั้นมนุษย์ควรตระหนักถึงผลกระทบจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และต้อง ร่วมกันจัดการให้การพัฒนามีความยั่งยืน เพื่อรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้สามารถ รับมือกับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ ปัญหาทางสังคมและปัญหาต่างๆ รวมไปถึงปัญหา สิ่งแวดล้อมที่มีแนวโน้มรุนแรงและถี่ขึ้นหลังจากที่มนุษย์เร่งรัดพัฒนาอย่างรวดเร็วนั้น ทำให้ประเทศ สมาชิกองค์การสหประชาชาติทั่วโลกให้ความร่วมมือกำหนดเป้าหมายของการพัฒนาร่วมกันคือ เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) เพื่อกำหนดเป็นเป้าหมาย ที่ทุกประเทศต้องร่วมกันผลักดันประเด็นสำคัญ เพื่อให้ทุกคนในปัจจุบันและอนาคตมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีประเด็นที่ครอบคลุมในด้านมิติสังคม มิติเศรษฐกิจ และมิติด้านสิ่งแวดล้อม (ชล บุนนาค และคณะ, 2561)

ประเทศไทยมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 เพื่อรับมือกับปัญหา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ โดยมีเป้าหมายสำคัญ 2 ข้อ ได้แก่ การพัฒนาเศรษฐกิจหมุนเวียนและสังคมคาร์บอนต่ำเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากรและ ลดก๊าซเรือนกระจก และการลดความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติและเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (สภาพพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) ทั้งนี้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นสิ่งสำคัญใน การบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน เนื่องจากมนุษย์มีบทบาทหลักในการก่อให้เกิดปัญหาจากการ พัฒนา การพัฒนาเหล่านี้ต้องเน้นการให้ความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมที่เหมาะสมเพื่อไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนจึงมีบทบาทสำคัญในการเตรียมพร้อมนักเรียนให้ รับมือกับการเปลี่ยนแปลงของโลก (UNESCO, 2017) ที่ยูเนสโกได้เสนอความสามารถหลักเพื่อความ

ยั่งยืนสำหรับพัฒนานักเรียนเพื่อรับมือความท้าทายที่ซับซ้อนในปัจจุบัน หนึ่งในทักษะที่สำคัญที่องค์การยูเนสโกส่งเสริมคือความสามารถในการรู้อนาคต (Futures Literacy) ซึ่งได้รับการสนับสนุนผ่านโครงการ UNESCO Futures Literacy และการสร้างเครือข่าย UNESCO Global Futures Literacy Network ในหลายประเทศ (ภัทรพร รักเปี่ยม, 2565) ความสามารถในการรู้อนาคตนี้สอดคล้องกับการคิดเชิงอนาคต (Futuristic Thinking Competency) ซึ่งหมายถึงความสามารถในการเข้าใจและประเมินอนาคตในหลากหลายมุมมอง เช่น อนาคตที่เป็นไปได้ อนาคตที่น่าจะเป็น และอนาคตที่ต้องการ รวมถึงการสร้างฉากทัศน์ของอนาคตและการเตรียมตัวรับมือกับสิ่งที่อาจเกิดขึ้น โดยการประเมินผลกระทบจากการกระทำในปัจจุบัน ซึ่งจะช่วยให้สามารถจัดการกับความเสี่ยงและการเปลี่ยนแปลงในอนาคต การคิดเชิงอนาคตเป็นทักษะสำคัญที่สถาบันการศึกษาควรส่งเสริมให้นักเรียน เพื่อช่วยให้รับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วในสภาพแวดล้อมต่างๆ และเตรียมพร้อมสำหรับการพัฒนาทางเทคโนโลยีและการเปลี่ยนแปลงในกฎเกณฑ์ทางการเมือง สังคม และวัฒนธรรม โดยช่วยเสริมสร้างผู้นำที่สามารถเรียนรู้และปรับตัวได้อย่างมีประสิทธิภาพในอนาคต (Vidergor et al., 2019) ซึ่งสอดคล้องกับ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ การคิดเชิงอนาคตเป็นกุญแจสำคัญที่ช่วยให้มองเห็นปัจจุบันและอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมเตรียมพร้อมรับมือกับความท้าทายและการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว โดยเฉพาะปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีแนวโน้มรุนแรงขึ้นในอนาคต การพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคตจึงจำเป็นสำหรับการเตรียมความพร้อมและเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาและขับเคลื่อนสังคมให้มีวิถีชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและยั่งยืน (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2563)

การจัดการเรียนการสอนในรายวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม โดยเฉพาะสาระภูมิศาสตร์ มีบทบาทสำคัญในการพัฒนานักเรียนให้เป็นพลเมืองตื่นรู้ด้านสิ่งแวดล้อม โดยช่วยให้นักเรียนเข้าใจโลกทั้งในแง่ทางกายภาพและปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม การศึกษาภูมิศาสตร์ยังส่งเสริมทักษะในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมและการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรจำกัด ซึ่งช่วยเตรียมนักเรียนให้พร้อมสำหรับอนาคตและเป็นพลเมืองที่รับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม อีกหนึ่งแนวทางการพัฒนานักเรียนคือการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem Based Learning) ซึ่งเกิดจากแนวคิดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์นิยม (Constructivism) (Artino, 2008) โดยมุ่งเน้นให้นักเรียนเป็นผู้สร้างความรู้จากปัญหาหรือสิ่งที่พบเจอในชีวิตประจำวัน ผ่านการจัดการข้อมูลและประสบการณ์ โดยใช้ทักษะในการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหา แนวทางนี้ส่งเสริมการคิดหลายรูปแบบ เช่น การคิดอย่างมีวิจารณญาณ คิดวิเคราะห์ และการคิดสร้างสรรค์ เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคต

สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเป็นกลุ่มเป้าหมายสำคัญที่กำลังอยู่ในช่วงเปลี่ยนผ่านจากการศึกษาในระบบสู่การศึกษาระดับสูงหรือการเข้าสู่ตลาดแรงงานในอนาคต ซึ่งในบริบทของโลกที่เผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะด้านสิ่งแวดล้อม ดังนั้นการพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคต จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ดังนั้นจากปัญหาที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีความรุนแรงและส่งผลกระทบอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน ซึ่งมีแนวโน้มว่าจะทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้นในอนาคต ผู้วิจัยจึงตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการใช้ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นฐาน โดยการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ที่ช่วยให้นักเรียนมีความตระหนักถึงปัญหาด้าน

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งสร้างวิถีในการดำเนินชีวิตที่ส่งเสริมการร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาและป้องกันการเกิดปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งเป็นเหตุผลสำคัญที่นำมาสู่การวิจัยนี้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคตในปัจจุบัน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคตสู่ความเป็นพลเมืองตื่นรู้ด้านสิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตกรุงเทพมหานคร

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งมีวิธีการดำเนินวิจัยดังนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหา การศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคตในปัจจุบันของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตกรุงเทพมหานคร มีขอบเขตในด้านเนื้อหา ดังต่อไปนี้ 1) การจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะการคิดเชิงอนาคตในปัจจุบัน มีขอบเขตเนื้อหาที่ประกอบด้วย หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2560) กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สาระภูมิศาสตร์ ที่สามารถนำมาส่งเสริมและพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคต วิธีการจัดการเรียนรู้ บทบาทของผู้สอน บทบาทของนักเรียน บริบทการจัดการเรียนรู้ และ 2) ปัญหาที่พบในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคต

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย ที่ใช้ในการศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคตของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในปัจจุบัน ประกอบด้วยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องซึ่งได้มาจากการเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ ศึกษานิเทศก์ที่ปฏิบัติหน้าที่ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา จำนวน 2 คน ครูผู้สอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมที่ปฏิบัติหน้าที่สอนในสาระภูมิศาสตร์ ระดับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 3 คน อาจารย์ในระดับอุดมศึกษาประจำหลักสูตรการสอนสาขาวิชาสังคมศึกษา ที่มีประสบการณ์ด้านภูมิศาสตร์และสิ่งแวดล้อม จำนวน 2 คน ผู้ที่มีประสบการณ์ด้านสิ่งแวดล้อม จำนวน 2 คน และนักเรียนที่กำลังศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.4-6) และผ่านการเรียนสาระภูมิศาสตร์มาแล้ว จำนวน 7 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 1) แนวคำถามในการสัมภาษณ์เกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนในปัจจุบัน เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย สำหรับศึกษานิเทศก์ ครูผู้สอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม 2) แนวคำถามการสนทนากลุ่มสำหรับนักเรียน และ 3) แนวคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคต สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งมีขั้นตอนในการพัฒนาเครื่องมือดังนี้

1) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคต โดยการใช้ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นฐาน

2) ศึกษาแนวทางในการจัดการเรียนรู้จากหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) ในรายวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สารภูมิศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

3) กำหนดประเด็นเรื่องที่ต้องการสัมภาษณ์จากศึกษานิเทศก์ ครูผู้สอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม อาจารย์ระดับอุดมศึกษา ผู้มีประสบการณ์ด้านสิ่งแวดล้อม และนักเรียน โดยให้มีประเด็นที่ครอบคลุมและสอดคล้องกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในปัจจุบัน

4) สร้างแนวคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก ให้ครอบคลุมในประเด็นต่าง ๆ ที่ได้กำหนดไว้

5) นำแนวคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึก ไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษางานวิจัย และปรับปรุงตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อให้ได้แนวคำถามที่มีความสมบูรณ์มากที่สุดก่อนนำไปสัมภาษณ์จริงกับกลุ่มเป้าหมาย

วิธีการเก็บรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งทางการ ร่วมกับการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลตอบคำถามที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์และข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมและพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคตในปัจจุบัน โดยมีขั้นตอนในการสัมภาษณ์ ดังนี้ 1) ผู้วิจัยนัดหมายผู้ให้ข้อมูลด้านวัน เวลา และสถานที่ และบอกขอบเขตของคำถาม เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้ทราบขอบเขตของเรื่องที่จะทำการสัมภาษณ์ 2) ก่อนการสัมภาษณ์ผู้วิจัยสนทนาเพื่อสร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้ข้อมูล จากนั้นชี้แจงวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ และขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียงในระหว่างการสัมภาษณ์ เพื่อนำไปใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ มาจัดหมวดหมู่และเรียบเรียงภาษาให้เหมาะสม เพื่อที่จะนำมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ และนำข้อมูลที่ได้อันวิเคราะห์ด้วยวิธีวิเคราะห์แบบอุปนัย โดยแยกเป็นรายด้าน ตรวจสอบข้อมูลในประเด็นต่าง ๆ ให้มีความชัดเจนและครบถ้วน และใช้วิธีการตรวจสอบแหล่งข้อมูลและวิธีการรวบรวมข้อมูลหลายแบบเพื่อรับรองความถูกต้องของข้อมูลนั้นๆ โดยการตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodology Triangulation) ซึ่งประกอบไปด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่างๆ โดยใช้วิธีการหลากหลาย เช่น การสังเกต การซักถาม และการศึกษาข้อมูลจากเอกสารประกอบ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความถูกต้องและเชื่อถือได้ในการวิจัย จากนั้น สรุปข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ทั้งหมดเป็นรายด้าน โดยนำเสนอข้อมูลในรูปแบบการพรรณนาเป็นความเรียง และนำเสนอเป็น 1) สภาพปัจจุบันของรูปแบบการจัดการเรียนเพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคต ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 2) ปัญหาในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย 3) แนวทางการจัดการเรียนเพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตกรุงเทพมหานคร

ผลการศึกษา

วัตถุประสงค์ที่ 1 จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักและการสนทนากลุ่ม พบว่ารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคตในปัจจุบัน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตกรุงเทพมหานคร มีดังนี้

1. รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะการคิดเชิงอนาคตในปัจจุบัน การส่งเสริมทักษะการคิดเชิงอนาคตในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานยังไม่ได้รับการระบุโดยตรง แต่แนวคิดดังกล่าวถูกบูรณาการผ่านกระบวนการเรียนรู้ในโรงเรียน โดยครูมีการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลาย ซึ่งสามารถพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคตของนักเรียนผ่านกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับสถานการณ์จริง แม้จะไม่ได้ใช้คำว่า "ทักษะการคิดเชิงอนาคต" โดยตรง การประเมินผลการเรียนการสอนมีการวัดผลหลายด้าน พร้อมทั้งใช้สื่อการสอนที่เน้นการเชื่อมโยงความรู้กับการคาดการณ์อนาคตและส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ บทบาทของครูในการจัดการเรียนการสอนนั้นยังคงต้องพัฒนาให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เนื่องจากพบว่าบางครั้งครูขาดความเข้าใจในเนื้อหาหรือวิธีการสอนที่เหมาะสม ซึ่งอาจทำให้การสอนจำกัดอยู่เพียงการท่องจำ ภาระงานที่มากเกินไปและขาดแรงจูงใจในการสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ที่สร้างสรรค์เป็นอุปสรรคสำคัญ อย่างไรก็ตามครูส่วนใหญ่ยังคงมีบทบาทเป็นผู้จัดกิจกรรมที่หลากหลาย และใช้วิธีการบูรณาการร่วมกับศาสตร์อื่น เช่น วิทยาศาสตร์และเศรษฐศาสตร์ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ที่ครบวงจร ในด้านการมีส่วนร่วมของนักเรียน พบว่า นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ส่งเสริมทักษะการทำงานร่วมกัน เช่น การทำแผนที่ โครงการสิ่งแวดล้อม หรือการสร้างนิตยสารภูมิศาสตร์ ซึ่งช่วยพัฒนาทักษะการสื่อสารและการนำเสนอข้อมูล นักเรียนมีความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมกิจกรรมที่ทำทาย แม้ว่าบางกลุ่มอาจจะขาดความกระตือรือร้น การออกแบบกิจกรรมที่สนุกสนานและท้าทายสามารถกระตุ้นการมีส่วนร่วมได้ดียิ่งขึ้น ด้านบริบทการจัดการเรียนรู้ครูยังใช้กรณีศึกษาจากสิ่งแวดล้อมในกรุงเทพมหานคร เช่น ปัญหาฝุ่น PM 2.5 ปัญหาน้ำท่วมรอการระบาย หรือการจัดการแหล่งน้ำเสีย เป็นกรณีศึกษาในการเรียนการสอน เพื่อให้นักเรียนเห็นความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมในชีวิตประจำวันกับการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น

2. ปัญหาที่พบในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคต จากการศึกษาพบว่า ปัญหาที่สำคัญในการพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคตของนักเรียนประกอบด้วย ความแตกต่างในวิถีชีวิตและแนวคิดของนักเรียน ซึ่งส่งผลต่อการรับรู้และความสนใจต่อปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อม บางคนให้ความสำคัญกับปัญหาสิ่งแวดล้อม ขณะที่บางคนมุ่งเน้นความสะดวกสบาย นักเรียนยังขาดทักษะพื้นฐานที่จำเป็น เช่น การคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา และบางคนขาดแรงจูงใจในการเรียนวิชาภูมิศาสตร์ เนื่องจากเห็นว่าไม่มีความเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน ในด้านผู้สอน ปัญหาหลักคือข้อจำกัดเวลาและการขาดการฝึกอบรมในการออกแบบบทเรียนที่เน้นการปฏิบัติจริง ครูส่วนใหญ่ยังคงสอนด้วยวิธีการถ่ายทอดเนื้อหาตามตำราและการท่องจำ มากกว่าการกระตุ้นให้นักเรียนคิดวิเคราะห์และคาดการณ์อนาคต ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว ในด้านหลักสูตรและเนื้อหา พบว่ามีการขาดการระบุทักษะการคิดเชิงอนาคตในหลักสูตรอย่างชัดเจน และเนื้อหาที่มากเกินไปยังส่งผลให้ครูไม่สามารถทำกิจกรรมที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ได้ นอกจากนี้เนื้อหาบางส่วนยังขาดความเชื่อมโยงกับประสบการณ์ชีวิตของนักเรียน และระบบการประเมินที่เน้นการจำข้อมูลมากกว่าการฝึกทักษะการวิเคราะห์ในด้านบริบทการเรียนรู้อีก พบว่าเนื้อหาภูมิศาสตร์บาง

เรื่องยากที่จะเชื่อมโยงกับชีวิตจริงของนักเรียน โดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ต่างประเทศ แม้การใช้สื่อและกิจกรรมบางรูปแบบจะช่วยสร้างความเข้าใจ แต่ยังไม่สามารถสร้างการเชื่อมโยงที่ลึกซึ้งได้ นอกจากนี้ข้อจำกัดในการศึกษานอกสถานที่และการขาดเครื่องมือในการใช้เทคโนโลยี ยังเป็นอุปสรรคสำคัญในการพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคตของนักเรียน

วัตถุประสงค์ที่ 2 แนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคตสู่ความเป็นพลเมืองต้นรู้ด้านสิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งรวบรวมผ่านแนวคำถามที่กำหนดไว้ มาวิเคราะห์แนวทางในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตกรุงเทพมหานคร โดยใช้กระบวนการวิเคราะห์แบบอุปนัย ผลการวิจัยพบว่า ด้านหลักสูตรพบว่า มีประเด็นสำคัญเพื่อเป็นแนวทางในด้านหลักสูตร ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตรที่ส่งเสริมการคิดเชิงอนาคตเป็นสิ่งสำคัญในการเตรียมความพร้อมให้กับนักเรียนในการเผชิญกับความท้าทายและโอกาสที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต หลักสูตรควรบูรณาการการเรียนรู้จากหลากหลายสาขาวิชา และเนื้อหาวิชาที่เหมาะสมกับการสอนการคิดเชิงอนาคต ควรเลือกเนื้อหาที่ควรมุ่งเน้นไปที่หัวข้อที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริง วิธีการจัดการเรียนรู้ภูมิศาสตร์และสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคต มีแนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นฐาน โดยสามารถนำกิจกรรมที่หลากหลายไม่ว่าจะเป็นการทัศนศึกษาและการเรียนรู้ในพื้นที่จริง (Field-Based Learning) อย่างการพานักเรียนสำรวจพื้นที่ที่มีปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น แม่น้ำ คลอง หรือพื้นที่ชุมชนที่ประสบปัญหาสิ่งแวดล้อม เพื่อให้นักเรียนเห็นปัญหาและผลกระทบชัดเจน พร้อมฝึกการวิเคราะห์และวางแผนแก้ปัญหา การเรียนรู้แบบใช้กระบวนการสืบสอบ (Inquiry-Based Learning) เพื่อให้นักเรียนค้นคว้าข้อมูล วิเคราะห์สาเหตุ และเสนอวิธีแก้ไขที่เหมาะสม การจำลองสถานการณ์ (Simulation) สร้างสถานการณ์สมมติในชั้นเรียน เช่น การจำลองบทบาทของผู้ได้รับผลกระทบจากปัญหาสิ่งแวดล้อม หรือการเป็นผู้กำหนดนโยบาย เพื่อให้นักเรียนเข้าใจปัญหาในหลายมิติและฝึกการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ การจัดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning) ใช้กิจกรรมที่ให้นักเรียนได้ลงมือทำจริง เช่น การสำรวจชุมชน การออกแบบแนวทางแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม หรือการทำโครงการที่เกี่ยวข้องกับปัญหาสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น การกระตุ้นความตระหนักรู้ผ่านชีวิตประจำวัน โดยการเชื่อมโยงปัญหาสิ่งแวดล้อมกับผลกระทบต่อชีวิตนักเรียน เช่น การอธิบายผลกระทบจากขยะในชุมชนที่อาจนำไปสู่น้ำท่วมหรือปัญหาสุขภาพ เพื่อให้เห็นความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การวางแผนและคิดเชิงอนาคต ส่งเสริมให้นักเรียนพัฒนาแนวทางการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน

บทบาทของครูผู้สอนผู้วิจัยพบประเด็นที่สำคัญต่างกันประกอบด้วย โดยครูต้องออกแบบการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับบริบทของนักเรียนและสภาพแวดล้อม เช่น การใช้กิจกรรมที่เชื่อมโยงกับปัญหาจริงในชีวิตประจำวัน เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนสามารถวิเคราะห์และประเมินผลกระทบในระยะยาว โดยเฉพาะในด้านสิ่งแวดล้อมและการคิดเชิงอนาคต นอกจากนี้ครูยังต้องพัฒนาทักษะการรับรู้ข่าวสารและการใช้สื่อที่ทันสมัย รวมถึงการสืบค้นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัญหาสิ่งแวดล้อม เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจและพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน โดยการสร้างบรรยากาศที่เปิดกว้างในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและกระตุ้นให้นักเรียนคิดและแก้ไขปัญหาด้วยตัวเอง อีกทั้งครูยัง

ต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในการปลูกฝังจิตสำนึกที่ดีต่อสิ่งแวดล้อมและกระตุ้นให้นักเรียนมีทัศนคติที่เป็นบวกและมีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลง

บทบาทของนักเรียนผู้วิจัยพบประเด็นที่สำคัญประกอบด้วย นักเรียนเป็น Active Learner มีความกระตือรือร้นและมีความคิดสร้างสรรค์ในการแสวงหาความรู้ นักเรียนมีบทบาทในการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง นักเรียนรู้จักการวางแผนและการแก้ไขปัญหา และนักเรียนได้นำความรู้ที่ได้ไปใช้จริงในชีวิตประจำวัน

แนวทางในการใช้บริบทพื้นที่ของกรุงเทพมหานครในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคตของนักเรียน โดยมีประเด็นสำคัญที่สอดคล้องกันของผู้ให้ข้อมูลคือ การใช้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในกรุงเทพมหานคร เป็นฐานในการสอนเพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคต โดยเน้นให้นักเรียนตระหนักถึงผลกระทบระยะยาวจากการละเลยปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น ปัญหามลพิษทางอากาศ การจัดการขยะ การใช้น้ำ และการใช้ที่ดิน รวมถึงการเรียนรู้วิธีการแก้ไขปัญหาด้วยวิธีที่ยั่งยืน เช่น การใช้รถสาธารณะ การปลูกต้นไม้ การคัดแยกขยะ การรักษาคุณภาพน้ำ และการออกแบบเมืองที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

อภิปรายผลการวิจัย

1. รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในปัจจุบัน พบว่าหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานจะการบูรณาการแนวคิดการคิดเชิงอนาคตผ่านกิจกรรมต่างๆ เช่น การจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับสถานการณ์จริง แต่การขาดการระบุทักษะการคิดเชิงอนาคตในหลักสูตรอย่างชัดเจนทำให้ ครูไม่สามารถวางแผนการสอนเพื่อพัฒนาการคิดเชิงอนาคตอย่างเฉพาะเจาะจง ซึ่งอาจทำให้การเรียนรู้ที่เกี่ยวกับการคิดในอนาคตไม่ได้รับความสำคัญหรือความสนใจที่เพียงพอ จากผลกระทบนี้ การพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคตในนักเรียนจึงไม่เกิดขึ้นอย่างเต็มที่ แม้ว่าครูจะพยายามจัดกิจกรรมที่หลากหลายและเน้นการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับอนาคต แต่การขาดความเข้าใจในเนื้อหาหรือวิธีการสอนที่มีประสิทธิภาพ อาจทำให้การสอนมีข้อจำกัด ในด้านการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์หรือการคาดการณ์อนาคตอย่างมีประสิทธิภาพ ผลกระทบจากสาเหตุนี้คือการเรียนการสอนอาจจำกัดอยู่แค่การท่องจำและการเรียนรู้เชิงปริมาณ ทำให้ไม่สามารถกระตุ้นการคิดและการคาดการณ์อนาคตได้ สอดคล้องกับ ญชญากร สิ่งทาสวรร ได้ศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมการรู้เรื่องภูมิศาสตร์ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย การวิจัยพบว่าแม้ว่าครูจะมีการเตรียมความพร้อมในระดับที่ดี แต่ยังขาดทักษะและความรู้ที่ทันสมัยในการสอนภูมิศาสตร์ รวมถึงขาดการสนับสนุนในการพัฒนาความรู้และทักษะอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพการเรียนการสอน นอกจากนี้ภาระงานที่มากเกินไปของครู เป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้ครูไม่สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการปฏิบัติจริงหรือส่งเสริมการคิดเชิงอนาคตได้อย่างเต็มที่ ภาระงานที่เพิ่มขึ้นอาจทำให้ครูไม่มีเวลาในการออกแบบกิจกรรมที่มีความคิดสร้างสรรค์หรือเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน ผลกระทบจากสาเหตุนี้ทำให้กิจกรรมการเรียนรู้ไม่ได้รับการออกแบบอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อกระตุ้นทักษะการคิดในอนาคต (ญชญากร สิ่งทาสวรร, 2567)

นอกจากนี้ยังมีความสอดคล้องกับผลการวิจัยของหวิน จำปานิน ได้ศึกษาวิจัยเรื่องกลยุทธ์การพัฒนาสมรรถนะครูเชิงพุทธบูรณาการของข้าราชการครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 3 ผลการวิจัยพบว่าปัญหาภาระงานของครูที่เป็นอุปสรรคต่อการสอนเกิดจากภารกิจหลักคือการเรียนการสอนและภารกิจเสริมต่างๆ เช่น ธุรการ การเงิน พัสดุ วิชาการ งานทั่วไป ซึ่งมีความซับซ้อนและต้องใช้เวลาในการจัดการ ทำให้ครูมีเวลาและโอกาสในการพัฒนาสมรรถนะด้านการสอนน้อยลง นอกจากนี้ข้อจำกัดด้านบริบทการจัดการเรียนรู้ แม้ว่าการใช้กรณีศึกษาเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมในกรุงเทพมหานคร เช่น ปัญหาฝุ่น PM 2.5 หรือปัญหาน้ำรอการระบาย จะช่วยให้การเรียนการสอนมีความเชื่อมโยงกับชีวิตจริง แต่การนำเสนอปัญหาดังกล่าวอาจยังไม่เพียงพอในการส่งเสริมทักษะการคิดเชิงอนาคต เนื่องจากการนำกรณีศึกษามาใช้ในบริบทที่แตกต่างอาจทำให้นักเรียนไม่สามารถเข้าใจการเชื่อมโยงปัญหาหรือผลกระทบระยะยาวของปัญหานั้นๆ ได้อย่างเต็มที่ (หวิน จำปานิน, 2562) ดังนั้นการสร้างประสบการณ์ร่วมจากข้อเสนอของอภิสิทธิ์ ศุภกิจเจริญ ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนานวัตกรรมสื่อเพื่อลดความรุนแรงในข่าวและสร้างการรู้เท่าทันอารมณ์ในข่าว ผลการวิจัยพบว่าสิ่งที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้สัมผัสและรับรู้ประเด็นต่างๆ ผ่านช่องทางที่หลากหลาย โดยให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเลือกและตัดสินใจในประเด็นสังคมที่เกี่ยวข้อง เนื้อหาและกิจกรรมควรสร้างประสบการณ์ที่แตกต่างในแต่ละช่องทางการรับรู้ เพื่อให้นักเรียนได้เห็นมุมมองที่หลากหลายและสามารถเชื่อมโยงกันได้ การนำเสนอประเด็นที่แตกต่างแต่เชื่อมโยงจะช่วยดึงความสนใจของกลุ่มคนที่หลากหลาย ให้เกิดการเรียนรู้และการลงมือทำในการแก้ปัญหาสังคมร่วมกัน (อภิสิทธิ์ ศุภกิจเจริญ, 2564)

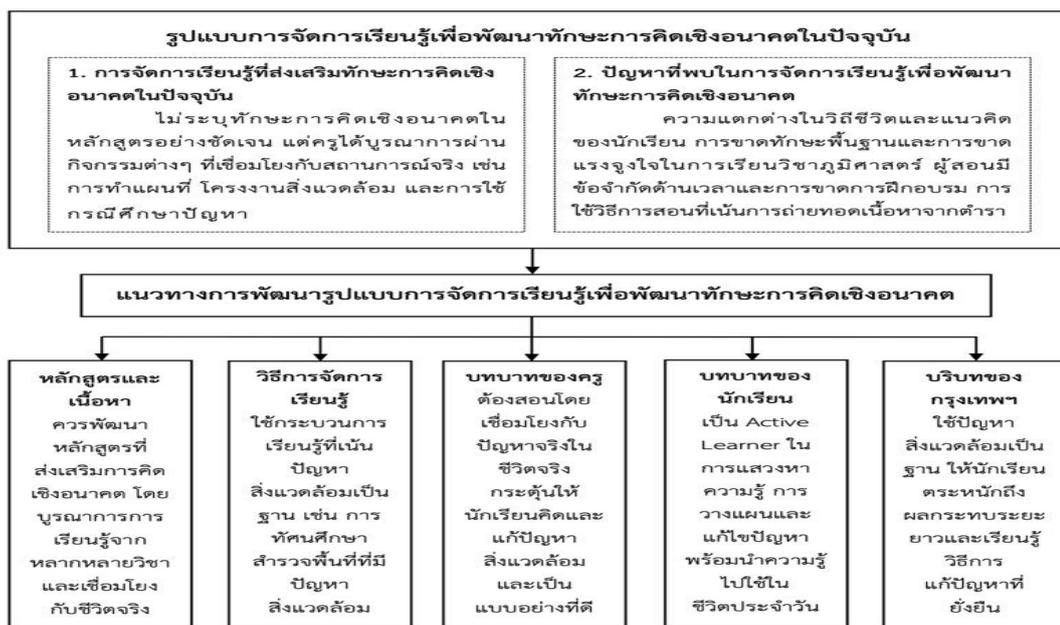
2. แนวทางในการจัดการเรียนเพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคต แนวทางด้านหลักสูตรพบว่าหลักสูตรที่ส่งเสริมการคิดเชิงอนาคตมีความสำคัญต่อการเตรียมความพร้อมของนักเรียนในการเผชิญกับความท้าทายและโอกาสในอนาคต หลักสูตรควรบูรณาการการเรียนรู้จากหลากหลายสาขาวิชา และเลือกเนื้อหาที่มุ่งเน้นหัวข้อที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริง เช่น ปัญหาสิ่งแวดล้อมและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ส่งผลกระทบต่ออนาคต เพื่อให้นักเรียนเกิดความเข้าใจและตระหนักในปัญหาที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งวิธีการจัดการเรียนรู้ วิธีการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพควรใช้ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นฐาน โดยมีหลากหลายแนวทาง เช่น การทัศนศึกษาในพื้นที่จริง (Field-Based Learning) ที่ให้นักเรียนได้สำรวจปัญหาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ เช่น แม่น้ำหรือชุมชนที่ประสบปัญหา การเรียนรู้แบบกระบวนการสืบสอบ (Inquiry-Based Learning) ที่กระตุ้นให้นักเรียนค้นคว้าข้อมูลและเสนอแนวทางแก้ไข การจำลองสถานการณ์ (Simulation) ในห้องเรียนเพื่อให้นักเรียนเข้าใจปัญหาในหลายมิติ และการจัดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning) ที่ให้นักเรียนลงมือทำจริง เช่น การสำรวจชุมชนหรือการพัฒนาโครงการสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ สอดคล้องกับ Ban ที่กล่าวว่าการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง โดยครูมีบทบาทสำคัญในการออกแบบและดำเนินการสอน ครูต้องเลือกกรณีศึกษาและออกแบบคำถามเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้ ส่งเสริมการเรียนรู้แบบอิสระ และประเมินผลนักเรียนอย่างหลากหลาย (Ban, 2023) ดังนั้นครูผู้สอนมีบทบาทสำคัญในการออกแบบกิจกรรมที่เหมาะสมกับบริบทของนักเรียน โดยเน้นเชื่อมโยงกับปัญหาในชีวิตประจำวันเพื่อพัฒนาการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา นอกจากนี้ ครูควรพัฒนาทักษะในการใช้สื่อที่ทันสมัย และสร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น บทบาทของนักเรียน

นักเรียนควรเป็น Active Learner โดยมีบทบาทสำคัญในการแสวงหาความรู้และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง การวางแผนและการแก้ปัญหาเป็นอีกหนึ่งทักษะสำคัญที่นักเรียนควรพัฒนา พร้อมทั้งนำความรู้ที่ได้ไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อสร้างผลกระทบเชิงบวกในระยะยาว เป็นบทบาทที่สอดคล้องกับหลักการเรียนรู้แบบคอนสตรัคติวิสต์ (Constructivist Approach) ที่เน้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และจัดการความรู้ด้วยตนเอง โดยมุ่งพัฒนาทักษะสำคัญ เช่น การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการสร้างสรรค์ ซึ่งช่วยกระตุ้นแรงจูงใจและเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้ (Gazi, 2009) การใช้บริบทพื้นที่ของกรุงเทพมหานคร การใช้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในกรุงเทพมหานคร เช่น ปัญหามลพิษทางอากาศ การจัดการขยะ และการจัดการพื้นที่ เป็นฐานในการสอนเพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคตนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่ง การเรียนรู้ควรเน้นให้นักเรียนตระหนักถึงผลกระทบระยะยาวจากการละเลยปัญหาเหล่านี้ และส่งเสริมการแก้ไขปัญหาด้วยวิธีที่ยั่งยืน เช่น การใช้รถสาธารณะ การปลูกต้นไม้ และการคัดแยกขยะ เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและความยั่งยืนในอนาคต สอดคล้องกับ Amin ที่กล่าวว่าการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับสิ่งแวดล้อมรอบข้าง และมีจุดเด่นในการพัฒนาทักษะและความสามารถอื่นๆ เช่น ทักษะการคิดวิเคราะห์ ความสามารถในการแก้ปัญหา ทักษะการคิดเชิงพื้นที่ เป็นต้น (Amin, 2023)

ผลการศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่าแนวทางในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคตต้องอาศัยการบูรณาการทั้งในด้านหลักสูตร วิธีการเรียนรู้ บทบาทของครูและนักเรียน ตลอดจนการใช้บริบทในท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อเตรียมนักเรียนให้พร้อมสำหรับอนาคตที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยได้สร้างแนวทางในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคต ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แนวทางในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคต

สรุป

การศึกษาแนวทางการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นฐานช่วยพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคตและเตรียมความพร้อมให้นักเรียนรับมือกับความท้าทายในอนาคต โดยเฉพาะปัญหาสิ่งแวดล้อมในกรุงเทพมหานครที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและสังคม ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนเข้าใจความเชื่อมโยงระหว่างการกระทำของมนุษย์กับผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและสังคม พร้อมทั้งพัฒนาทักษะการวิเคราะห์ วางแผน ตัดสินใจ และทำงานร่วมกัน ทักษะเหล่านี้ส่งเสริมให้นักเรียนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง มีจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม และมีความรับผิดชอบต่อสังคม การปลูกฝังความตื่นรู้ดังกล่าวช่วยสร้างพลเมืองที่พร้อมมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาในชุมชน สร้างรากฐานสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน และพัฒนาสังคมที่มั่นคงในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 โรงเรียนควรปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษาโดยบูรณาการการคิดเชิงอนาคตในทุกรายวิชา พร้อมทั้งใช้กิจกรรมการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับปัญหาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่จริง เช่น การทัศนศึกษาและการเรียนรู้จากประสบการณ์ เพื่อให้นักเรียนมีความตระหนักถึงผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมในอนาคต

1.2 ครูควรพัฒนาทักษะในการออกแบบการเรียนการสอนที่เหมาะสม รวมถึงการเสริมสร้างทัศนคติที่ดีต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและส่งเสริมให้ครูเป็นแบบอย่างในการสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมแก่นักเรียน รวมถึงการใช้บริบทของกรุงเทพมหานครเป็นแหล่งการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดเชิงอนาคตในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน และสนับสนุนให้มีบทบาทเป็นนักเรียนที่กระตือรือร้นและสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การวิจัยในบริบทที่หลากหลาย ควรขยายการศึกษาไปยังพื้นที่ที่มีบริบทต่างๆ เช่น ต่างจังหวัด หรือพื้นที่ที่มีปัญหาสิ่งแวดล้อมเฉพาะ เพื่อศึกษาความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ในแต่ละบริบท

2.2 การพัฒนาเครื่องมือประเมินผล ควรพัฒนาเครื่องมือในการประเมินผลการเรียนรู้ที่สามารถวัดการพัฒนาทักษะการคิดเชิงอนาคตของนักเรียน โดยให้ความสำคัญกับการประเมินกระบวนการคิดและการแก้ปัญหา

2.3 การศึกษาการใช้เทคโนโลยีในการเรียนรู้ ควรทำการวิจัยเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีในการเสริมสร้างการเรียนรู้เชิงอนาคต เช่น การใช้ Virtual Field Trips หรือการจำลองสถานการณ์ต่างๆ ในห้องเรียนเพื่อให้นักเรียนได้สัมผัสประสบการณ์จริง

เอกสารอ้างอิง

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2563). *การคิดเชิงอนาคต*. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: ชัดเชส.
ชล บุนนาค และคณะ. (2561). *รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการประสานงานการวิจัยเพื่อสนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs)*. สืบค้นข้อมูลเมื่อ 1 กรกฎาคม 2567 จาก

- <https://www.sdgmove.com/wp-content/uploads/2020/03/รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการประสานงานและสนับสนุนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน-ปีที่-1.pdf>
- ณัชฎากร สิงห์สาธิต. (2567). แนวทางการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องภูมิศาสตร์ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย. *วารสารอิเล็กทรอนิกส์ทางการศึกษา*, 19(2), 1-15.
- ภัทรพร รักเปี่ยม. (2565). จุฬาฯ เดินหน้าส่งเสริม Futures Literacy ใช้ทักษะอนาคตเพื่อสร้างปัจจุบันที่ดีกว่า. สืบค้นข้อมูลเมื่อ 1 กรกฎาคม 2567 จาก <https://www.chula.ac.th/highlight/81917/>
- สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสาม พ.ศ. 2566-2570*. สืบค้นข้อมูลเมื่อ 1 กรกฎาคม 2567 จาก https://www.nesdc.go.th/article_attach/article_file_20230307173518.pdf
- หวิณ จำปานิน. (2562). กลยุทธ์การพัฒนาสมรรถนะครูเชิงพุทธบูรณาการของข้าราชการครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 3. *วารสารมหาจุฬานาครธรรม์*, 6(8), 3857-3869.
- องค์การสหประชาชาติ ประเทศไทย. (2565). *สาเหตุและผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ*. สืบค้นข้อมูลเมื่อ 1 กรกฎาคม 2567 จาก <https://thailand.un.org/th/174652-สาเหตุและผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ>.
- อภิสิทธิ์ ศุภกิจเจริญ. (2564). การพัฒนานวัตกรรมสื่อเพื่อลดความรุนแรงในข่าวและสร้างการรู้เท่าทันอารมณ์ในข่าว. *วารสารวิชาการนวัตกรรมสื่อสารสังคม*, 10(2), 50-64.
- Amin, S. (2023). Social science education students' preparedness for problem based hybrid learning. *Journal of Education and Learning (EduLearn)*, 17(1), 76-84.
- Artino, A. R. (2008). *A Brief Analysis of Research on Problem-Based Learning University of Connecticut*. Retrieved 1 July 2024 from <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED501593.pdf>
- Ban, Q. (2023). The Role of Teacher in the PBL Teaching Model. Proceedings of the 2nd International Conference on Education. *Language and Art (ICELA 2022)*, (730), 754-763.
- Gazi, Z. A. (2009). Implementing a constructivist approach into online course designs in the Distance Education Institute at Eastern Mediterranean University. *Turkish Online Journal of Educational Technology*, 8(2), 7.
- School of Global Studies. (2023). *Environmental Concern*. Retrieved 1 July 2024 from <https://sgs.tu.ac.th/news/top-public-concern-in-thailand-2023/>.
- UNESCO. (2017). *Education for Sustainable Development Goals: learning objectives*. Retrieved 1 July 2024 from <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000247444>.

Vidergor, H. E., et al. (2019). Promoting future thinking in elementary and middle school applying the Multidimensional Curriculum Model. *Thinking Skills and Creativity*, (31),19-30.